

ÎNVĂȚĂTORI ȘI PREOȚI TRANSILVANENI ÎN DOBROGEA SECOLULUI XIX, PÂNĂ LA REVENIREA DOBROGEI LA ȚARĂ

Lavinia-Dacia Gheorghe

E cunoscut rolul românilor din Transilvaniei, mai ales în viața economică și culturală a acestei provincii românești.¹ Începând cu secolul XVII, dar mai ales în cel următor, în Dobrogea, au venit în primul rând, mocani, ciobani din satele din zona Brașov – Făgăraș – Sibiu – Orăștie. La început, aceștia poposeau în Dobrogea doar pentru iernatul turmelor, hergheliilor și cirezilor. Cu timpul însă, mulți rămân și în perioada verii, unii dintre ei neîntorcându-se în Transilvania timp de 10-15 ani.² Curând, unii mocani se stabilesc definitiv aici, întemeiază sate, întărind, astfel, elementul etnic ortodox românesc și pe cel naționalist.³ În acest sens, Ion Ionescu de la Brad, Nicolae Bălcescu și Ion Ghica sperau ca, odată cu venirea masivă a mocanilor în Dobrogea, această provincie să se transforme într-un veritabil avanpost al revoluției române. Primul dintre cei amintiți scria: „*toți mocanii sunt buni naționaliști și pentru ei cauza națională se poate înainta pretutindeni pe unde pleacă și merg ei*”.⁴

Fără îndoială că influența naționaliștilor revoluționari transilvăneni, unii dintre ei intelectuali, veniți în Dobrogea s-a făcut simțită. Ne vom opri, în comunicarea noastră, pe larg, la Nifon Bălășescu, la Nicolae Țarcă ieromonahul transilvănean *Visarion*. Dar ar fi nedrept să nu-i amintim măcar familiile Popeia, Găetan, Verzea⁵ etc. Nu trebuie uitat nici învățătorul, mocan din Dobrogea, Nicolae Gâtlan, care, la 1848, a făcut parte din delegațiile trimise de Marea Adunare Națională de la Blaj, în Ungaria și Imperiul Habsburgic.⁶ Tot din sentiment național, Nică, transilvănean, cârciumar în

---

¹ Mai multe despre oierii transilvăneni în transhumanță sau emigrați în celelalte țări române - implicit și Dobrogea -, vezi, T. Mateescu, *Păstoritul mocanilor dintre Dunăre și Marea Neagră*, D.G.A.S., Buc., 1986; Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei (1830- 1877)*, D.G.A.S., Buc., 1975; D. Șandru, *Mocanii în Dobrogea*, Buc., 1946; C. Constantinescu- Mircești, *Păstoritul transhumant și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească în secolele XVIII-XIX*, București, 1976; Costin Murgescu, *Drumurile unității românești*, București, 1996; Tudor Mateescu, *Știri noi despre prezența mocanilor în Dobrogea în timpul stăpânirii otomane (II)*, în „Apulum”, XI, 1973, p. 423- 434; Gheorghe Dumitrașcu, *Localități, biserici și mănăstiri în Dobrogea până la 1878*, Constanța, 1996; Const. C. Giurescu, *Știri despre populația românească a Dobrogei din hărți medievale și moderne*, Muzeul Regional al Dobrogei, Constanța, f.a.; Gh. Dumitrașcu, Lavinia-Dacia Dumitrașcu, *Românii din Banat și din Dobrogea în epoca modernă- spicuiuri*, în „*Studia Universitatis <<Vasile Goldiș>> Arad*, nr. 12, 2002, p. 7-23.

² Tudor Mateescu, *Permanența și continuitatea românilor în Dobrogea*, D.G.A.S., Buc., 1979, p. 47-48.

³ Nechita Runcan, *Două milenii de viață creștină neîntreruptă în Dobrogea*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003, p. 251; Ioan Georgescu, *Românii transilvăneni din Dobrogea*, în „*Analele Dobrogei*”, X, 929, p. 1 163-175; Despre influența transilvănenilor asupra folclorului dobrogean, vezi Ileana Pitrescu, *Implicațiile „Călătoriei în Dobrogea” (1880) a lui Teodor T. Burada*, în „*Comunicări de istorie a Dobrogei*, Constanța, 1983, p. 353-368.

⁴ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, București, 1977, p. 256. Despre legăturile dintre transilvăneni și dobrogeni, vezi și Gheorghe Dumitrașcu, Stoica Lascu, *Mărturii de epocă privind solidaritatea românilor în mișcarea de unitate națională*, în „*Revista de istorie*”, 10, 1988, p. 943- 960.

⁵ Aurel Munteanu, *File din istoria învățământului public din județul Tulcea (II)*, în „*Convorbiri didactice. Culegere de studii și materiale didactice*”, vol. 3, Inspectoratul Școlar Județean Tulcea - Casa Corpului Didactic, Tulcea, 1974, p. 119-120).

⁶ Gh. Dumitrașcu, *Noi contribuții la problema intelectualității românești din Dobrogea înainte de 1878. Studiu statistic*, în „*Pontica*”, 20, 1987, p. 357.

Cochirleni, bătrân, singur, fără copii, insista, din răspuțeri, în ideea înființării unei școli în sat, considerând că „*nu-i bine fără de școală! Musai trebuie s-o faceți! E păcat să vă rămâie ficiorii proști! Pe la noi numai școala ne face să ne ținem piept ungurilor!*”. În perioada 1874- 1875, cât a ființat școala, toți elevii au primit rechizitele, gratuit, din partea lui și se interesa mereu de mersul școlii și de cei mai buni copii.⁷

Un alt exemplu este cel al lui Manea Giuglea. Nifon Bălășescu, fruntaș român, însărcinat de Ismail Bei să întemeieze școli în toate satele românești, a apelat la românii și la mocanii din Tulcea, care s-au constituit într-o comunitate școlară, sub conducerea lui Manea Giuglea. Acesta s-a dedicat acestui scop și a dat bună parte din averea sa pentru întemeierea școlii românești din Tulcea.⁸

Este adevărat că majoritatea transilvănenilor veniți aici erau ciobani. Mai ales în ultimele decenii înainte de 1878, unii dintre ei, ajunși în Dobrogea, renunță la oierit, cumpără pământ și devin moșieri întreprinzători. În scurt timp, din punct de vedere economic, mocanii au devenit elementul cel mai activ al provinciei, ajungând să-i depășească, în multe privințe, pe românii dobrogeni.⁹ Dar, ardelenii sunt, în același timp, și negustori, oameni bogați. Este de ajuns să-l amintim pe bogatul oier din Poiana Sibiului, Nicolae Hagi Ghiță - despre care vom vorbi mai târziu -, pe cel mai bogat mocan în 1850, Zaharia Blebea, pe Radu Jelea, „*mocan din cei mai umblați, bătrân respectabil, cu copii ca niște brazi și cu o casă ca a lui Avram; a fost slugă și a ajuns acum stăpân a peste 5000 de oi, 300 cai etc.*”.¹⁰ În același sens, îi putem aminti și pe Vasile și Mihalache Sotirescu - negustori și agricultori -, Vasile Dumitrescu - maistru de trăsuri și fierărie -, Nicolae Proca și Nicolae Ristocea - negustori, proprietari de vite, vinațuri -, Sava Dumitrescu și Burghel - negustori -. Toți acești transilvăneni, veniți din Transilvania după 1848, aveau proprietăți în Tulcea¹¹.

Unii erau știutori de carte, proprietari - precum Nicolae Târcă -, negustori. Filip Logofătul era un adevărat „patron” al mocanilor¹². Din rândul lor se vor „selecta” învățători itineranți.

Reținem, de asemenea, Starostia mocanilor, o instituție apărătoare a intereselor mocanilor în Dobrogea, care folosește pregătirea unor învățători și preoți, cunoscători a mai multor limbi, în relațiile lor cu autoritățile otomane. Mai mult, unii dintre transilvăneni ajung în funcții importante. Îi amintim în acest sens, pe: Nifon Bălășescu, (primarul) de la Rasova -, Costachi Andrei - muhtarul de la Somova, cărturarii din Ardeal care au stat pe scaunul Mitropoliei de la Silistra etc.

Majoritatea transilvănenilor veniți în Dobrogea erau știutori de carte, mocani mai înstăriți sau călugări cu știință de carte bisericească, dar fără o pregătire didactică propriu-zisă. Alții sunt dascăli și preoți autodidacți sau învățători pregătiți ca atare la preparandiile din Transilvania¹³. Unii însă aveau chiar studii secundare și știau ceva nemțește. Apostol Culea scria în acest sens: „*Pe lângă râvna localnicilor pentru biserică, s-a adăugat și a Mocanilor cu oile. În singurătatea pășunilor, departe de case și de sate, ciobanii simțeau nevoia mângâierii sufletului. În desagii lor purtau pe lângă merindele trupești și cele sufletești: cărți aduse de acasă, din Ardeal, ori cumpărate,*

⁷ D. Șandru, op. cit., p. 72

⁸ Ștefan Meteș, op. cit., p. 256; D. Șandru, op. cit., p. 72-73

⁹ Tudor Mateescu, Permanența și continuitatea românilor în Dobrogea, D.G.A.S., Buc., 1979, p. 73-74

¹⁰ Ștefan Meteș, op. cit., p. 254

¹¹ Gheorghe Dumitrașcu, Localități, biserici și mănăstiri..., p. 166

¹² Gh. Dumitrașcu, Noi contribuții..., p. 356

¹³ Gheorghe Dumitrașcu, Din istoria învățământului românesc în Dobrogea până la 1878, în „Colegiul Pedagogic << Constantin Brătescu >>. Valori ale civilizației românești în Dobrogea”, Constanța, 1993, p. 37

din orașele pe lângă care trecea <<drumul oilor>>. Ceteau pe ele în ceasurile de răgaz. Nu odată făceau slujbe religioase cu preoți aduși în preajma stânilor; nu odată au întemeiat case de rugăciuni; nu odată învățau flăcăii satului vecin pe bucoavne făcând un fel de școală; nu odată au înzestrat cu cărți, icoane și odăjdii, pentru pomenirea lor, bisericuțele satelor dobrogene; iar unii ciobani călători făceau chiar un negoț cu cărți bisericești. Tot mocanii sunt întemeietori de mănăstiri dobrogene-Cocoșul, de pildă- înzestrând-o și chivernisind-o cu munca lor de călugări. În treburi de ale școalelor și bisericilor îi întâlnim dela Tulcea până la Turtucaia”.¹⁴

Transilvănenii aduc cu ei obiecte de cult și cărți de toate felurile, pe care, nu de puține ori, le donau bisericilor și școlilor dobrogene. Aceste au jucat un rol deosebit în educarea copiilor dobrogeni. D. Nițescu, scria: „Se aduceau de către Ciobanii de la Săghii abecedare..., după care se făcea învățătura de carte în școlile de pe lângă biserici..”.¹⁵

De foarte multe ori, în desagile mocanilor se aduceau cărțile populare și cărți școlare imprimate în Transilvania¹⁶. Unii dintre ei chiar făceau negoț de carte. Dar nu doar spiritul negustoresc îi îndemna pe mocani să răspândească cărți în Dobrogea. Ci, mai ales sentimentul religios, adânc înrădăcinat în sufletul lor, îi îndemna să poarte cu ei cărți de rugăciune, care să-i ajute să treacă peste momentele grele. Și, fără îndoială, simțeau nevoia să împărtășească și celor de-o limbă și de-o religie cu ei binefacerile cărții.¹⁷ De exemplu, Gh. Marcu aducea de la Sibiu în Galeșu, alături de marfă, și psaltiri și cărți de rugăciuni, pe care le vindea ciobanilor și localnicilor¹⁸.

Tot un mocan trebuie să fi dăruit bisericii Sf. Gheorghe din Silistra o *Liturghie* din 1814, pe care se citește: „Cu slobozenia Înalțului Crăiescului Gubernium al Ardealului s-a tipărit la Sibiu, în tipografia lui Ion Card”. Cumpărate sau dăruite probabil că au fost și *Triodul* tipărit la Râmnic, în 1731, și *Minele* pe care fruntașii Măcinului le aveau de pe la 1830, un *Minei* din Neamț, publicat, probabil, pe la 1830-1831, aflat la biserica din Garvăn, un Penticostal, tot din Neamț, de la 1834, la biserica din Greci¹⁹, *Cartea evangheliilor* tipărită la Sibiu, 1859- care se află la biserica din Cernavoda²⁰ și *Penticostalul* din Blaj de la 1808²¹. Dascălul Mitu de la Cochirleni avea pe la 1874 „*abecedare și bucoavene din România și dela Sighii...*”.²² Nicolae Iorga găsea la Măcin un *Triod* râmnicean din 1831, adus, probabil, de mocani și un *Minei* publicat la Sibiu, în 1853. La Oltina, se găsea, în 1844, și o *Evanghelie*, publicată la Sibiu, aflată azi, în posesia unui constănțean. O altă *Evanghelie* (1794), un *Penticostal* (1743), un *Antologhion* (1875), publicate la Râmnic și un *Apostol*, de la Sibiu, din 1851 se aflau în posesia bisericii românești din Ostrov. Ultimul fusese dăruit bisericii

¹⁴ Apostol Culea, Cât trebuie să știe oricine despre Dobrogea, Buc., 1928, p. 91-93

¹⁵ Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877, Biblioteca Județeană Constanța, 1978, p. 20

¹⁶ Tudor Mateescu, Permanența și continuitatea..., p. 104

¹⁷ D. Șandru, op. cit., p. 70

¹⁸ Ibidem., 1946, p. 69

¹⁹ Gheorghe Dumitrașcu, Localități, biserici și mănăstiri ..., p. 78, 82,

²⁰ Gheorghe Dumitrașcu, Contribuții la problema vechimii unor școli românești din Dobrogea, înainte de 1878, în „Însemnări didactice. Culegere de articole și studii metodico-științifice de istorie”, Constanța, 1982, p. 48

²¹ Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, op. cit., p.16

²² D. Șandru, op. cit., p. 70

amintite, în 1864, de „*un om din munți*”, Iacob Sașa Craiu din Săliște.²³ La Măcin se găseau *Mineile cu Viețile Sfinților* și un *Triod râmnicean* din 1731.²⁴

În 1977, încă mai existau, în biserica din Peceneaga, cărți de cult din Transilvania, din anii 1777- 1861, unele cu însemnări. Amintim, în acest sens, un *Minei*, de la Sibiu, publicat în 1854, un altul, din 1867, tot de la Sibiu, un *Pomelnic*, din 1867, al familiei Radu Sin Radu Mocanu, un *Octoih* de la Sibiu, din 1861, dăruit bisericii de către un englez. La Sulina, exista un *Evangheliar*, din 1833, apărut la Sibiu. La Popina (azi, în Bulgaria) Apostol Culea găsea o *psaltire*, publicată, la Sibiu, în 1848.²⁵

Românii ardeleni mai ales au o acută conștiință a rolului lor de apostoli ai neamului. Ei își apără consătenii în fața autorităților, le întocmesc petiții, fac traduceri în limba turcă-. Mitropolitul Dârstorului, Grigorie, probabil mocan, îl ajută pe C. Petrescu, institutor la școala românească din Silistra, la publicarea unui „Abecedar turco- român”, în 1874.²⁶

În fruntea celor care se străduiau să adune fonduri pentru ridicarea Bisericii „Sfântul Nicolae” din Tulcea, se afla tot un ardelean: Costache Boambă care „*a fost magistrat pe timpul stăpânirii otomane*”. Acesta, împreună cu comerciantul M. Petrescu și alții, a refuzat să predea biserica, construită cu fondurile românilor, dintre care mulți transilvăneni- episcopului bulgar Grigore. Tot el avea să primească, cu pâine și sare, trupele române intrate în Dobrogea, la 1878.²⁷

Biserica din Câșla a fost ridicată, în 1844, tot de un mocan, Nicolae Totoloiu.²⁸

Trebuie amintit și faptul că, la 1860, mitropolitul Silistrei era tot un ardelean, Grigore.²⁹

Transilvănenii au contribuit cu ofrande și danii și pentru modestele biserici românești din Dobrogea. Astfel, biserica din Azalău, asemenea multor altora, a primit cărți religioase din Ardeal. Mulți donatori veniși din Ardeal contribuie cu bani la biserica din Alibeichioi. De exemplu un mocan din Călugăra de 10 lei, iar un altul, Ursuleț, a făcut un pod și a adus un clopot din România.³⁰

Pe *Nifon Bălășescu* îl putem încadra mai greu într-o categorie. Fostul călugăr de la Căldărușani, revoluționarul de la 1848, profesor, autor de dicționare și alte lucrări științifice, ctitor și organizator de școli, a fost unul dintre stâlpii rezistenței românești și elementului românesc în Dobrogea în ultimul deceniu al stăpânirii otomane, fiind privit de locuitorii români dobrogeni ca și Ghoerghe Șincai de către ardeleni. Aceasta și pentru că, prin studiul *Românii din Turcia*, publicat la Sibiu, acesta se înscrie între cei mai mari cunoscători ai situației românilor din Dobrogea.³¹

Nifon Bălășescu - pe numele său real Nicolae Bălășescu -, s-a născut, în 1806, la Hașag, lângă Sibiu. A făcut studii de filozofie și drept la Oradea și Cluj. După absolvirea Institutului Teologic de la Arad- 1834-, s-a stabilit la București, unde s-a

²³ Gheorghe Dumitrașcu, Localități, biserici și mănăstiri..., p. 105, 121, 124

²⁴ Vasile Helgiu, Școala românească dobrogeană de la înființare până la 1938, Constanța, 1938, p. 39

²⁵ Gheorghe Dumitrașcu, Localități, biserici și mănăstiri în Dobrogea până la 1878, Constanța, 1996, p. 131, 158, 188

²⁶ Idem, Rolul intelectualității românești din Dobrogea în reunirea acestei străvechi provincii autohtone cu patria- mamă (1878), în „Crisia” Oradea, X, 1980, p. 160

²⁷ D. Șandru, op. cit., p. 78

²⁸ Monumente istorice și izvoare creștine. Mărturii de străveche existență și de continuitate a românilor pe teritoriul Dunării de Jos și al Dobrogei, Galați, 1987, p. 161

²⁹ D. Șandru, op. cit., p. 78

³⁰ Ibidem, p. 77

³¹ Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, op. cit., p. 12

remarcat prin cultura sa și prin ideile sale revoluționare. Având o temeinică pregătire teologică, o solidă cultură generală, cunoscând bine limbile germană, maghiară și latină, Nifon Bălășescu unde predă un timp la școala de țârcovnici și ajunge profesor și, apoi, primul director al Seminarului Mitropoliei din București, unde predă teologie morală, istoria bisericească și logică. Tot el este și autorul regulamentelor și programelor de învățământ în aceste specializări.

Aici va tipări, cu ajutorul Mitropolitului Neofit, *Dictionarum Latino-Romanicum*. Activitatea sa la acest seminar a fost întreruptă, probabil, de evenimentele din 1848- 1849. A făcut parte din delegația revoluționarilor veniți din Țara Românească la Adunarea de la Blaj din 1848 și a fost ales, alături de Simion Bărnuțiu, Andrei Șaguna, Aron Pumnu, Avram Iancu etc., în comitetul permanent de la Sibiu. A fost arestat, împreună cu August Treboniu Laurian, fiind acuzat de autoritățile nobiliare maghiare ca agitator, dar a fost eliberat sub presiunea maselor țărănești. Semnătura sa apare și în procesul verbal al celei de-a treia Adunări de la Blaj, din 15-17 septembrie și pe manifestul de înarmare al românilor³².

De aici va pleca în Moldova, devenind profesor la Mănăstirea Neamțului De altfel, aici a fost primit în rândul monahilor, pe 26 ianuarie 1952, primind numele de Nifon. A fost unul dintre delegații speciali ai stareșului Neonil, care-l trimitea cu „*hrană sufletească*”, adică cu tipărituri, în Ardeal³³.

Între 1852- 1956 a fost profesor și, apoi, rector al Seminarului din Huși, perioadă în care va tipări cărți didactice. Apoi îl găsim predând la Gimnaziile „Gheorghe Lazăr” și „Matei Basarab” din București și ca profesor de religie și latină la Școala Națională de Medicină și Farmacie din România, unde predă până în 1865. La București, înființează o tipografie unde-și publică *Abecedariu pentru școalele începătoare*, *Dicționarul român-francesu* și *Dictionnaire francais-roumain*. Va preda, în continuare, la gimnaziul „Lazăr” și la „Matei Este perioada în care redactează „*Amiculu Litteratureu Române, Foia litteraria, comericale et agronomica*. De altfel, prin numeroasele sale lucrări, tipărite în toate cele 3 țări române, Nifon Bălășescu este unul dintre reprezentanții de frunte ai teologiei românești, în perioada sa de formare³⁴.

Aceasta era activitatea sa revoluționară, națională, de dascăl și de pedagog, în 1870, când trece în Dobrogea, unde se oprește la Mănăstirea Cocoșu, propunând călugărilor înființarea unei școli românești, propunere respinsă însă³⁵.

Câștigând simpatia și prețuirea guvernatorului, albanezul Ismail Kemal Bey-trecut la mahomedanism, ajuns mai târziu, prim ministru al Albaniei-, Nifon Bălășescu este numit, în 1871, inspector al școlilor române din Dobrogea, „*inspector al școalelor române din Turchia*”. Alte surse îl prezintă ca „*învățător, inspector al școlilor românești din dreapta Dunării, Măcin și Tulcea*”, între 1869-1880³⁶. Se pare că beiful fusese impresionat și de cercetarea serioasă și meticuloasă privitoare la aspectul demografic al Dobrogei, realizată în 1869. Aceasta denotă că Ismail Kemal Bey,

³² Norocel Tomitanul, Figuri bisericești de luptători pentru cultura și unitatea neamului, în „Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și azi”, Galați, 1982, p. 135- 136; Iosif Colcer, Viorel Măgureanu, File din istoria Dobrogei, Inspectoratul pentru Cultură a județului Tulcea, 1998, p. 88

³³ Norocel Tomitanul, op. cit., p. 136.

³⁴ Cornelia Mihalcea, Gheorghe C. Mihalcea, Nifon Bălășescu- ctitor de școli și dascăl în Dobrogea, în „Convorbiri didactice- studii și articole”, vol. 4, Tulcea, 1975, p. 223- 225; Mircea Păcuraru, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 230-231; Norocel Tomitanul, op. cit., p. 136.

³⁵ Tudor Mateescu, Permanența și continuitatea..., p. 102; Mircea Păcuraru, op. cit., p. 270- 271.

³⁶ Gh. Dumitrașcu, Intelectuali români din Dobrogea înainte de 1878. Studiu statistic, în „Pontica”, XVIII.1985, p. 265.

aromân trecut la islamism, nu doar că permite învățământul în limba română, dar urmărește și organizarea școlilor românești și întemeierea altora, însărcinându-l cu aceasta pe călugărul învățat Nifon Bălășescu.³⁷ Apoi, îl găsim ca învățător la Școala nr. 1 din Tulcea.³⁸

Nifon Bălășescu afirma referitor la școala românească, comparată cu cea a altor naționalități că foarte greu a obținut autorizația din partea lui Ismail Bey, în calitate de director, de a putea organiza școli primare în comunele românești din Dobrogea, la Tulcea, în comunele Niculițel, Hârșova, Isaccea, Dăeni, Ostrov, Măcin, Greci, Turtucaia, Jijila, Peceneaga, Azalău, Văcăreni, Luncavița, în alte comune din Constanța, în număr de 21., pe care le înzestrea și cu manuale. El declara că ar fi înființat școli în toate localitățile Dobrogei, dacă ar fi putut procura 2 500-3 000 de cărți din stânga Dunării, în condițiile în care, în Dobrogea nu existau tipografii sau librării.³⁹

De altfel, el este și cel care se înhamă, responsabil, la aprobarea și funcționarea școlii din Tulcea. În acest sens, ca aceasta să beneficieze gratuit de profesor și să primească ajutoare din țară⁴⁰. Eforturile sale au fost îndreptate și spre crearea, la Măcin, a unei școli românești centrale, care să cuprindă o școală generală, una normală pentru pregătirea de învățători și un seminar pentru pregătirea preoților, necesari populației românești din Dobrogea. De altfel, tot aici. Nifon Bălășescu vedea locul ideal pentru crearea unei episcopii românești, continuatoare a celor de la Tomis, Vicina și Silistra, expresie nu doar a maturității organizatorice a clerului românesc din Dobrogea, dar și a emancipării naționale și pe acest teren. În cruciada sa de înființare de școli, Nifon Bălășescu a fost ajutat de o serie de naționaliști români, precum reprezentantul comunității românești din Tulcea, Manea Giuglea și de viceconsulul Nicolae Țîrcă.

O preocupare deosebită a lui Nifon Bălășescu a constituit-o aducerea de cărți pentru înființarea școlilor dobrogene, din România și din Transilvania, în condițiile în care „în Dobrogea nu existau nici tipografii, nici librării”. În acest sens, apelează, la București, la ministrul Tell, apoi la Pașa de la Rusciuc, profesorul de 70 de ani ajungând, în 1873, în cele din urmă, până la Constantiopol. Aici intenționa și să alcătuiască o lucrare despre românii din Peninsula Balcanică și, aflând despre proiectul înființării unei școli la Schitul românesc Podromul din Muntele Athos, se oferă să-i devină profesor și chiar inspector al Școlilor Românești din întreaga Peninsula Balcanică. Răspunsul din țară este, însă, unul negativ, fapt pentru care se întoarce la școlile sale din Dobrogea⁴¹.

Se retrage în urma unor nereguli, pentru scurt timp, pentru a se întoarce ca învățător în Măcin, între 1874-1880⁴². În 1877 și 1878, întărind legăturile cu Ardealul, publică, articole despre românii din Dobrogea.⁴³ De altfel, astfel de articole apăruse în

³⁷ I.N. Roman, Pagini din istoria culturii românești în Dobrogea înainte de 1877, Constanța, 1920, p. 7.

³⁸ Gh. Dumitrașcu, Stoica Lascu, Dobrogea în timpul stăpânirii otomane, în „SAI”, LI-LII, 1985, p.27; Gh. Dumitrașcu, Contribuția Dobrogei la lupta pentru cucerirea independenței naționale a poporului român, în „Lucrări științifice. Științe sociale. Filologie”, Institutul de Învățământ Superior Constanța, 1976, p. 19; Aurel Munteanu, op. cit., p. 119.

³⁹ Traian Bidoaie, Date despre începutul învățământului românesc în Dobrogea înainte de 1877, în „Convorbiri didactice. Culegere de studii și materiale didactice”, vol. 3, Tulcea, 1974, p. 114; Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, op. cit., p. 16; Tudor Mateescu, Permanența și continuitatea..., p. 104.

⁴⁰ Gheorghe Dumitrașcu, Contribuții la problema vechimii..., p. 44.

⁴¹ Norocel Tomitanul, op. cit., p. 136-138.

⁴² Ștefan Meteș, op. cit., p. 256.

⁴³ Cornelia Mihalcea, Gheorghe C. Mihalcea, op. cit., p. 225

multe dintre zierele din Transilvania și România⁴⁴. La moartea sa, în 1880, la Măcin, nu a rămas, ca obiecte fizice, decât o bibliotecă. Și foarte multe știri despre școlile și bisericile românești din Dobrogea.

Nicolae Țarcă, s-a născut în 1828 în Satulung (Săcele), județul Brașov. Tatăl său ajunsese până la Viena, la împărat, pentru a i se face dreptate. După terminarea studiilor, în 1836, Țarcă se stabilește în Hârșova, unde rămâne până în 1916. A venit în Dobrogea ca om bogat, avea numeroase turme de oi, herghelii de cai și mulți argați.

Având inițiativa asupra înființării unui viceconsulat austriac la Hârșova, în care sens apelează la consulii austrieci de la Tulcea și Galați. Reușind înființarea acestuia, este numit, pentru mult timp, viceconsul al Imperiului Habsburgic la Hârșova, pe care a cinstit-o cum se cuvine⁴⁵. A fost, în mai multe rânduri, primar al comunei Hârșova și membru al Consiliului Județean Constanța. Respectat de localnici pentru sprijinul pe care îl acorda, s-a înrudit cu majoritatea locuitorilor din cartierul Varoș al Hârșovei. Mai mult decât atât, dovadă a stimei și dragostei ce i se purta, una dintre văile din apropierea orașului îi poartă numele⁴⁶.

A luptat, de pe toate pozițiile, pentru întărirea elementului românesc în Dobrogea, din Hârșova și din mahalaua Varoș, unde înființează o biserică și o școală românească⁴⁷. Nifon Bășășescu consemna referitor la Nicolae Țarcă faptul că „*Bravulu nostru compatriotul... mi-dete multu ajutoru în funcțiunea mea și unde am făcut 6 școle în 6 comune române*”. Nicolae Țarcă finanțează școala și învățătura copiilor școlii din Hârșova, timp de doi ani – 1877-1878⁴⁸. Mai mult decât atât, a stăruit în venirea în localitate și a altor familii de transilvăneni. Și datorită lui, numărul populației localității a crescut, atât prin venirea familiilor de mocani, mai ales, cât și prin siguranța și ordinea ce domneau⁴⁹.

Din 1857, acesta era, foarte probabil, episcop la Hârșova⁵⁰. Țarcă s-a zbatut pentru procurarea de clopote mari necesare bisericilor, donează cărți și-i îndemna pe românii dobrogeni la solidaritate în spiritul idealurilor naționale⁵¹. În 1854, românii conduși de Nicolae Țarcă au descoperit un clopot crăpat ascuns din calea turcilor, pe care acesta l-a trimis la reparat la Brașov, pentru ca, după aceasta, să fie adus la biserică din Dăieni⁵².

În 1869, Țarcă și alți transilvăneni au renunțat la cetățenia austriacă, în favoarea celei otomane. Aceasta pentru că, expirase termenul convenției între economii de vite ardeleni și stăpânirea turcească și, în aceste condiții, fie trebuiau să se întoarcă în Ardeal, fie trebuiau să devină cetățeni otomani. Au preferat cea de-a doua variantă și pentru că, după războiul Crimeii, se introduseseră o serie de reforme prin care se garanta

⁴⁴ Pentru mai multe amănunte, vezi Vasile Maciu, *Periegeza profesorului Nicolae Bălășescu la românii din Dobrogea*, în „Memoriile secției de științe istorice, serie IV, tom I, 1975- 1976, București, 1978, p.63- 70

⁴⁵ Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei*, în „Analele Dobrogei”, XIII-XIV, 1932-1933, p. 39, 41; Gh. Dumitrașcu, *Contribuția Dobrogei...*, p. 19; Gh. Dumitrașcu, *Intellectualii români din Dobrogea...*, p. 275.

⁴⁶ Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei*, p. 38.

⁴⁷ Gheorghe Dumitrașcu, *Localități, biserici și mănăstiri...*, p. 85.

⁴⁸ Gheorghe Dumitrașcu, *Rolul intelectualității românești din Dobrogea...*, p. 158.

⁴⁹ Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei...*, p. 41; Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, op. cit., p. 15; Gheorghe Dumitrașcu, *Contribuții la problema vechimii...*, p. 47; Gheorghe Dumitrașcu, *Din istoria învățământului românesc...*, p. 33; Ioan Georgescu, *Românii transilvăneni din Dobrogea...*, p. 174.

⁵⁰ *Monumente istorice și izvoare creștine...*, p. 170.

⁵¹ Iosif Colcer, Viorel Măgureanu, op. cit., p. 82.

⁵² Gheorghe Dumitrașcu, *Localități, biserici și mănăstiri ...*, p. 66.

ordinea și siguranța publică⁵³. Nicolae Țarcă s-a implicat activ în conflictul dintre biserica greacă și cea bulgară, care încercau, fiecare, să-i atragă pe români. Problema nu era una religioasă, ci una ce ține de bani. Românii depindeau de Constantinopol, dar presiunile și promisiunile făcute de preoții bulgari în schimbul trecerii la biserica lor au încântat destui români, care, pentru o perioadă, au trecut de partea acestora.

Nicolae Țarcă a intervenit în ajutorul fruntașilor tulcenii, care nu voiau să abdice de la credința lor, fapt pentru care, împreună cu Vasile Gâscă și alții din jurul său, a organizat la Tulcea câteva adunări populare, în care a arătat primejdia pe care o constituie Exarhatul bulgar pentru români. De altfel, acesta a rezistat și în fața încercărilor mai marilor Bisericii bulgare, veniți special la Hârșova, pentru a-i atrage pe români. Și, în acest context, Țarcă a fost unul dintre stâlpii rezistenței, reușind, alături de alții, să-i determine pe românii nehotărâți să rămâne credincioși Patriarhiei de la Constantinopol⁵⁴. Dar, de-a lungul timpului, bulgarii nu au uitat aportul său în acest conflict religios și i-au creat destule probleme cu autoritățile, turce și rusești⁵⁵.

În timpul războiului din 1877, Nicolae Țarcă i-a apărut atât pe români, cât și pe pușinii musulmani rămași de represaliile rușilor, care, de altfel, i-au recunoscut meritele și autoritatea, numindu-l „*Presidator*” în noua administrație de plasă⁵⁶.

În 1916, Nicolae Țarcă s-a refugiat la Galați, unde moare, în același an, în vârstă de 88 de ani, fiind înmormântat în cimitirul ortodox al orașului⁵⁷.

Au existat, de asemenea, alți clerici luminați, iubitori de neam, care s-au implicat în propășirea spirituală a românilor din Dobrogea. Un asemenea caz este cel al ieromonahului transilvănean *Visarion*, ctitor al Mănăstirii Cocos – zidită în 1833.

Conform spuselor lui Ion Ionescu de la Brad, „*Părintele Visarion, român din Făgăraș, fiind de 17 ani, au trecut în Moldova la rubedeniile din Vartic și din Neamț. În această de pe urmă au trăit 30 de ani tipograf. El au tipărit și Geografia lui Cantemir, lucru ce l-au făcut știutor de originea și de nevoile tuturor românilor*”⁵⁸. După ce a trecut pe la Muntele Athos, s-a stabilit la Mănăstirea Neamț, unde a și fost călugărit. Timp de 30 de ani a fost tipograf și legător de cărți. A ajuns apoi chelar, econom și egumen la mai multe mănăstiri din Moldova-Văratice și Secu.

După ce a fost hirotonisit preot, a plecat la Muntele Athos, unde a stat 7 ani, timp în care a încercat să întemeieze un așezământ monahal românesc. Lipsindu-i duma necesară, a venit în Dobrogea, împreună cu doi dintre ucenicii săi, Gherontie și Isaia, la Isaccea, unde, cu ajutorul românului Ene, „*ciorbăgiul ciobăgiilor*” a cumpărat de la o cadână bătrână, cu 300 lei turcești, un teren mic situat între Dealul Fetii și Dealul Cocosu, în apropierea satului Niculițel. Aici a construit, în 1833, cu contribuția unui grup de călugări originari din Țara Făgărașului, prima biserică a mănăstirii, din nuiiele lipite cu lut. În fapt, era doar o casă de rugăciuni. Locașul, lărgit între 1842-1843, începe să funcționeze legal din 1841 și va fi îmbogățit de Visarion cu terenuri, ajungând să-și întemeieze un adevărat cîmlic, la 1850, având o avere totală de 400 000 lei. De altfel, ieromonahul Visarion va fi cel care va conduce mănăstirea, primind binecuvântarea arhiereului grec din Tulcea, fiind înălțat la rangul de arhimandrit și întărit ca stareț al

⁵³ Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei*,..., p. 44.

⁵⁴ *Monumente istorice și izvoare creștine*..., p. 177, 180; Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei*,..., p. 44- 45.

⁵⁵ Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei*,..., p. 47-50.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 44- 48.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 40.

⁵⁸ Cf. Constantin Cioroiu, Aurel Mocanu, op. cit., p. 12.

mănăstirii. După renovarea bisericii mănăstirii (1846), starețul obține aprobarea construirii unei noi biserici a mănăstirii, la care, după mărturia lui Ion Ionescu de la Brad, starețul contribuie cu 1 500 lei, o vacă și 30 de ocale de unt, cărora li se adaugă și „*alți bani la cadii și fruntașii turci*”.

Un alt român transilvănean, oier bogat, Neculai Hagi Ghiță, originar din poiana Sibiului, de lângă Săliște, a înzestrat, în 1853, mănăstirea Cocoș cu averea sa de 15 000 galbeni, 500 oi și 15 cai, contribuind, astfel, la construirea și înzestrarea noii biserici. Mai mult, acesta se va și călugări aici. Numele său, ca și cel al starețului Visarion sunt înscrise pe inscripția de deasupra ușii de la intrare. Arhimandritul a stărețit mănăstirea până în 1866.

La început, starețul Visarion nu a avut decât doi ucenici, Gherontie și Isaia, iar în 1850 numărul călugărilor ajunsese la 30, cuprinzând și clerici de la Muntele Athos. De altfel, arhimandritul organizează mănăstirea Cocoșu având ca model mănăstirile de la Sfântul Munte. Starețul Visarion a avut contacte strânse și cu mănăstirile moldovenești, unde activase timp de 30 de ani⁵⁹. Starețul Visarion a primit aprobarea scrisă a mitropolitului de la Silistra de a fi și duhovnic. Se bucura de respectul tuturor românilor din nordul Dobrogei. Ion Ionescu de la Brad, căruia i-a „*captivat inima prin virtutea sa morală și prin gândurile lui de emancipare a românilor*”, îl considera un „*înfocat naționalist*” și „*apărător al adevărului și dreptății*”.

În jurul anului 1850, arhiepiscopul grec al Tulcei, Panaret, a aruncat afurisenia asupra sa deoarece acesta refuzase să-i dea o sumă de bani, pretinsă în mod abuziv, ceea ce a revoltat enoriașii. De fapt, conflictul se datora faptului că Visarion și-a adunat în jurul său călugări de pe toate meleagurile românești, cu care cultiva sentimentele naționale, promovând, prin cuvânt și fapte eliberarea națională⁶⁰.

Mai mult, Ion Ionescu de la Brad a intervenit în scris la autoritățile turcești, reușind să obțină repunerea starețului Visarion în drepturile sale, prin hotărârea Patriarhiei de la Constantinopol, care nu era nici ea lămurită în privința motivelor sancțiunii⁶¹.

Se poate constata că Visarion manifesta o oarecare independență bisericească în raporturile sale cu arhiepiscopul grec de la Tulcea, vizând realizarea autocefaliei și că era în legătură cu revoluționarii români de la 1848, dintre care unii se aflau în Dobrogea⁶².

După moartea sa, în 1860, îi urmează un alt ardelean, arhimandritul Daniil, sub conducerea căruia s-au ridicat mai multe clădiri în incinta mănăstirii și s-au adus îmbunătățiri sfântului locaș⁶³. De altfel, cei mai mulți dintre călugării și stareții mănăstirii Cocoșu au fost mocani.

⁵⁹ Monumente istorice și izvoare creștine..., p. 172- 174; Sandu Carp, Promovarea culturii românești în Dobrogea Nouă, Silistra, 1926, p. 43; I. N. Roman, Pagini din istoria culturii românești..., p. 26; Roman Sorescu, Monastirile dobrogene, Buc., 1914, p. 16, 19-20, 22; Ștefan Meteș, op. cit., p. 253; Tudor Mateescu, Permanența și continuitatea..., p. 89-90; Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, Istoria Dobrogei, Constanța, 1998, p. 321-322; Gh. Dumitrașcu, Intelectuali români din Dobrogea... p. 275; Stelian Dumitrescu, Situația Dobrogei în 1848- 1849 în contextul revoluționar românesc, în „Însemnări didactice. Culegere de articole și studii metodico-științifice de istorie”, Constanța, 1982, p.38; Gheorghe Dumitrașcu, Localități, biserici și mănăstiri..., p. 203-205.

⁶⁰ Norocel Tomitanul, op. cit., p. 142.

⁶¹ Monumente istorice și izvoare creștine..., p. 174.

⁶² Norocel Tomitanul, op. cit., p. 142-143.

⁶³ Ștefan Meteș, op. cit., p. 254. În alte izvoare, urmașul starețului Visarion la mănăstirea Cocoș, Daniil, este de origine dobrogeană (Monumente istorice și izvoare creștine..., p. 174).

Importanțelor personalități culturale transilvănene ale Dobrogei amintite mai sus, li se adaugă alți dascăli și preoți care, chiar dacă nu au ajuns la renumele acestora, au contribuit la ridicarea spirituală a românilor dobrogeni.

Transilvăneanul Gheorghe Secășeanu, absolvent al liceului din Blaj și al Facultății de Litere din Budapesta, după ce a fost eliminat din toate școlile din Ungaria ca agitator periculos, vine în 1895 ca profesor de limbă și literatură română la liceul din Tulcea⁶⁴.

Iordan Tutuianu și Oracă Mitu din satul Văcăreni își amintesc că bătrânii spuneau că, pe la 1840, a existat un preot, Gheorghe Roșca, învățător itinerant, venit din Ardeal, „care a învățat un număr mic de copii din sat, deoarece el mergea și în alte sate pentru învățatură”, hirotonisit în 1857, când avea 42 de ani. Ce doi fuseseră elevi ai Popei Isac, venit tot din Ardeal. Acesta adunase 12 băieți care vroiau să învețe și pe care i-a învățat în „*slovă veche*”. Locuia la 4 km, lângă un izvor care-i poartă numele, și venea de 2 ori pe săptămână în sat, primind în schimb bani și alimente. Acesta a predat și câțiva ani după 1877⁶⁵.

Mocanii din Casimcea l-au adus ca învățător, în școala abia înființată în 1860, pe Radu Moroianu, care-și dăduse bacalaureatul la Brașov. De altfel, la îndemnul mocanilor care se stabiliseră cu târlele lor în Dobrogea, au venit aici și alți cărturari, între care Neicu, absolvent al Institutului pedagogic și teologic din Sibiu, care a predat la Cataloi și apoi în alte localități din județul Constanța, în care locuiau mocani⁶⁶.

La Turtucaia, dascălul Ion Zbârnă (1883-1884) îi învăța, ca și colegul lui de mai târziu, Leon Barițiu (1883-1884), „*scrisul și cetitul cu litere latine*”⁶⁷. De altfel, influența ardeleană este atât de puternică, încât *Abecedarul turco-român* publicat în 1874 de „*institutorile Școalei române din Silistra*”, C. Petrescu, cuprinde foarte multe ardelenisme și latinisme⁶⁸.

Popa Baci, învățător la Seimeni Mari, înainte de 1877, îi învăța pe copii scrisul și cititul, cântările bisericești și „*puțină socoteală*”, ca și urmașul său, preotul și învățătorul transilvănean Popa Anciu⁶⁹.

Și la Urluia a fost adus un învățător din Transilvania, cu mult înainte de a se stabili aici administrația românească. Acesta era plătit de sătenii transilvăneni⁷⁰.

Ion Moroianu. De fapt există 2, ambii învățători transilvăneni la Greci cu acest nume. Unul este atesta în această localitate în 1812, „*cel dintîi învățător*” din localitate⁷¹ și altul după 1874 și înainte de 1878⁷². Pe un Minei din 1874 din Greci se regăsește numele de „Ioan Moroeanu”⁷³.

⁶⁴ I.G. Mocanu, Figuri dobrogene. Un profesor dela Tulcea: Gh. Secășeanu, în „Analele Dobrogei”, IX, vol. 2, 1928, p. 174-180.

⁶⁵ Traian Bidoaie, op. cit., p. 112; Gheorghe Dumitrașcu, Din istoria învățământului românesc..., p. 36; E. Drăgoi, Precizări pe marginea unui studiu despre intelectualii români din Dobrogea, în „Pontica”, 20, 1987, p. 363.

⁶⁶ Traian Bidoaie, op. cit., p. 112-113; Aurel Munteanu, File din istoria învățământului..., p. 120.

⁶⁷ D. Șandru, op. cit., p. 71.

⁶⁸ N. Cartoian, Un document privitor la istoria culturii românești în Dobrogea înainte de anexare, în „Arhiva Dobrogei”, II, 1919, p. 79.

⁶⁹ Tudor Mateescu, Permanența și continuitatea..., p. 101; Gh. Dumitrașcu, Intelectuali români..., p. 264; Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, op. cit., p. 318; I. Georgescu, Învățământul public în Dobrogea, în „1878-1928 - Dobrogea - 50 de ani de viață românească”, București, 1928, p. 644; Gheorghe Dumitrașcu, Localități, biserici și mănăstiri..., p. 146.

⁷⁰ Tudor Mateescu, Permanența și continuitatea..., p. 101-102.

⁷¹ Ibidem, p. 101; I. Georgescu, Învățământul public în Dobrogea, ..., p. 643.

⁷² Gh. Dumitrașcu, Intelectuali români..., p. 271.

⁷³ Gheorghe Dumitrașcu, Contribuții la problema vechimii..., p. 45; Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, op. cit., p. 317.

Damaschin – mocan învățător la Niculițel înainte de 1877⁷⁴.

Gheorghe Roșca, preot la Văcăreni înainte de 1877⁷⁵.

Ion Verzea apare în condica mocanilor veniți în Dobrogea, întocmită de Consulatul austriac de la Galați, în anul 1845, drept Johann Werza din Cernat (Brașov), care se afla cu turma sa în cazaua Hârșova. La 1850, acesta era apărătorul intereselor mocanilor și este întâlnit de Ion Ionescu de la Brad la Rusciuc, unde venise să arendeze suhaturi pentru compatrioții săi de la Said Mârza pașa, guvernatorul Bulgariei de nord-est și al Dobrogei. În 1857 se stabilește ca preot în Varoș, cartierul mocănesc al Hârșovei⁷⁶.

Urluia, sat de mocani, Popa Anciu Funcționează învățător din Ardeal, plătiți de comunitate⁷⁷.

În Iazurile, între ctitorii bisericii, sunt amintiți, Petru Bulgaru și Simu Ștefan, veniți din Săliște. Un alt mocan, Ursuleț, adusese pentru biserica din Calica un clopot pe care-l cumpărase de dincolo de Dunăre⁷⁸.

În acest context, trebuie aminti și ajutorul material dat de „*mocanul gospodar*” Ioan Ghermede pentru ridicarea bisericii din lemn din comuna C.A. Rosetti din Tulcea⁷⁹.

„Societatea română de cultură și limbă” de la Silistra, similară „Astrei” transilvane, organizată și condusă de Costache Petrescu. Apelurile acestuia trecuseră și dincolo de munți, primind ca membrii orice român, din orice colț de țară. Listele de subscripții în vederea ridicării de școli și ajutorarea tinerilor români studioși dar săraci să-și continue învățătura la un nivel mai înalt au ajuns până la Brașov⁸⁰. Diamandi I. Manole din Brașov, care fusese rugat să aducă adeziuni printre transilvăneni, răspunde că va veni „*el singur în persoană*” la Silistra pentru a aduce răspunsurile⁸¹. Nu întâmplător, unionistul Alex. C. Golescu considera că ar trebui deschise în Dobrogea și alte școli, cu învățători aduși din Transilvania⁸².

Prezența preoților și învățătorilor transilvăneni în Dobrogea în secolul XIX până la revenirea ținutului dintre Dunăre și Mare la Țară a însemnat o revigorarea a vieții dobrogenilor, nu doar din punct de vedere cultural și bisericesc, ci și printr-un proaspăt suflu naționalist. Mai mult sau mai puțini cunoscuți, aceștia au contribuit la păstrarea și întărirea românismului prin ridicarea nivelului învățământului și prin bogată activitate bisericească în Dobrogea.

⁷⁴ Gh. Dumitrașcu, *Intellectualii români...*, p.264.

⁷⁵ Ibidem, p. 273.

⁷⁶ Monumente istorice și izvoare creștine..., p. 167; Gh. Dumitrașcu, *Intellectualii români...*, p. 275; Gheorghe Dumitrașcu, *Localități, biserici și mănăstiri...*, p. 85

⁷⁷ Gheorghe Dumitrașcu, *Din istoria învățământului...*, p.36.

⁷⁸ Gheorghe Dumitrașcu, *Localități, biserici și mănăstiri...*, p. 7, 88.

⁷⁹ Ibidem, p. 139.

⁸⁰ Tudor Mateescu, *Permanența și continuitatea...*, p. 99.

⁸¹ Sandu Carp, *Promovarea culturii românești...*, p. 42; Gheorghe Dumitrașcu, *Rolul intelectualității...*, p. 159.

⁸² Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, op. cit., p. 319; Vasile Helgiu, op. cit., p.53.

TRANSYLVANIAN TEACHERS AND PREASTS IN DUBRODJEA OF THE XIX CENTURY DOBRUDJEA'S RETURN TO THE COUNTRY

Abstract

The Transylvanians' role in the Dobruja's realities, before this province returns to the Country, was a very special one. This paper stops upon some Transylvanian people influence, more or less known, at the development of the Romanian education, of the clerical life from Dubrodjea and at the conservation of the romanian national identity in this romanian province.